

Intervencions arqueològiques a la Basílica de Santa Maria de Castelló d'Empúries

28/07/2020

[Cultura, Festes i Patrimoni històric](#). [Setac](#)

ANTECEDENTS.

El passat mes d'octubre de 2019 finalitzava la darrera intervenció arqueològica al solar que se situa al nord de la Basílica de Santa Maria de Castelló d'Empúries, avui remodelat com a pàrquing i espai d'ús públic. L'havien precedit dues més, successives, fetes els anys 2017 i 2018, i una tercera, realitzada el 2006, totes elles impulsades per l'Ajuntament de la vila. Aquests primers treballs foren els que varen posar en evidència la importància arqueològica d'aquest espai que ocupa el cim de l'antic puig Salner, una de les principals elevacions geogràfiques que

conformen l'entorn natural de la població de Castelló d'Empúries i uns dels turons damunt dels quals es va fundar la població.

La Subdirecció General del Patrimoni Arquitectònic, Arqueològic i Paleontològic de la Generalitat de Catalunya va tenir en compte l'interès de les primeres troballes i l'any 2018 va aprovar el projecte de recerca presentat per l'Institut d'Estudis Empordanesos (IEE) a la convocatòria del quadrienni 2018-2021. Aquest projecte, que porta per títol, ***La fundació de la parròquia de Santa Maria de Castelló d'Empúries (Alt Empordà). L'evolució dels edificis culturals (segles VIII-XV)***, està dirigit per l'arqueòloga Anna Maria Puig Griessenberger, alhora presidenta l'IEE, i està format per un equip multidisciplinari d'investigadors que intervenen tant en el treball de camp com en el de la recerca que se'n desprèn. Integren l'equip l'arqueoantropòloga Bibiana Agustí, l'arqueòleg Joan Frigola i el documentalista Josep Maria Gironella. El projecte contempla també la contractació de professionals externs especialistes en diverses matèries, com ara en estudis de ceràmica, fauna de medi terrestre i aquàtic i d'altres matèries d'origen orgànic, geòlegs, restauradors, topògrafs, per esmentar els principals, i compta també amb la col·laboració de Jordi Canet, tècnic responsable del **Museu d'Història Medieval de la Cúria-Presó, s. XIV (MHMCE)** de Castelló d'Empúries.

Un cop assolida aquesta aprovació i el conseqüent suport econòmic del **Departament de Cultura de la Generalitat**, el mes de maig de l'any 2019 es va signar un conveni de col·laboració entre l'IEE i l'**Ajuntament de Castelló d'Empúries**, amb el suport de l'**Institut Ramon Muntaner** de Móra la Nova (IRMU) i el recolzament del **Museu d'Història de Catalunya**, que fixava la inversió de cadascuna de les parts fins al tancament del quadrienni, l'any 2021.

L'objectiu de recerca del projecte no només persegueix unes finalitats de caire científic sinó també una reversió dels resultats en benefici del públic en general. El coneixement que es persegueix se centra en el període de formació de les poblacions que s'implanten en el territori a partir de la recuperació territorial carolíngia, entorn dels segles IX i X, i té en compte la seva possible continuïtat des de la post tardoantiguitat, així com els factors que afavoreixen aquesta implantació i els agents que hi intervenen. En aquest procés hi juguen un paper important les primeres esglésies i les elits governants a la zona. Recordem que el primer esment documental de Castelló data de l'any 879.

ELS RESULTATS DE LA CAMPANYA DE L'ANY 2019.

A grans trets, les excavacions realitzades fins al moment han posat en evidència una llarga ocupació en el cim d'aquest punt neuràlgic de Castelló. En primer terme sabem de l'existència d'un nucli d'hàbitat agrupat al voltant d'un temple que està documentat almenys des de mitjan segle X, del qual s'ha descobert la seva necròpolis. Per damunt

d'aquest edifici es va construir l'església romànica al segle XI, en relació a la qual s'ha localitzat una àrea d'emmagatzematge en sitges. Finalment, s'han documentat les notables reformes ocasionades per la construcció, en aquest mateix espai, del gran temple gòtic, començat l'any 1261, fase de la que també s'ha posat al descobert un cementiri.

La intervenció arqueològica realitzada l'any 2019 s'ha centrat en un sector d'uns 80 m² al llarg de la façana nord de la Basílica, espai on ja s'havia actuat el 2006. Aquí és on s'han trobat les restes del cementiri del període gòtic, un espai de necròpolis que quedava encaixat entre les cases que hi havia hagut en el lloc, avui enderrocades, i l'església. S'han localitzat diverses fosses d'inhumació, unes simples i altres col·lectives o reutilitzades al llarg del temps, que han proporcionat restes d'almenys 40 individus més o menys ben conservats i restes de molts altres remenats per l'ús continuat del lloc i, sobretot, per la construcció de la capella barroca de la Sang, adossada a l'església al segle XVII. Per sota d'aquests nivells s'han trobat també restes de les fases anteriors a les que ens hem referit.

Per a obtenir datacions absolutes del període principal d'aquest cementiri, que l'excavació datava entre els segles XIII i el XIV, *grosso modo*, es varen sol·licitar unes datacions radiocarbòniques sobre 4 restes esquelètiques seleccionades amb aquest propòsit. Aquest estudi, que s'ha realitzat al laboratori Beta Analytic Inc, amb seu a Miami (Florida), ha estat possible gràcies al suport de l'IRMU a través de la *XV Convocatòria d'Ajuts a Projectes d'Investigació*. Els resultats del laboratori, rebuts el passat dijous 23 de juliol, han confirmat una datació entre el segle XIII avançat i final del segle XIV.

Tanmateix l'estudi va incloure l'anàlisi d'una cinquena mostra, aquesta corresponent a una inhumació del cementiri més antic del lloc, una necròpolis que s'estén per damunt del subsòl natural i que es caracteritza per enterraments en tombes de tipus antropomorf cobertes amb lloses i amb un túmul de terra al damunt. L'interès de la mostra radicava en el fet que la tomba va aparèixer parcialment malmesa per la fonamentació del campanar del segle XIII. En anteriors campanyes ja s'havien obtingut datacions radiocarbòniques d'aquest cementiri antic, amb resultats que havien permès establir una seqüència d'ús entre el segle IX i principi del segle XI. Al marge d'aquest conjunt, però, disposàvem d'una datació encara més antiga, feta sobre una tomba descoberta l'any 2006, que corresponia a una dona que havia mort entre els segles VII i VIII (659-778 cal AD en un 95,4 % / 673-717 en un 42,5 %).

El resultat de la cinquena mostra, que segurament correspon a un adult masculí, ha estat sorprenent, atès que ha repetit la cronologia de la tomba analitzada el 2006: 660-770 cal AD (95,4 %). Gràcies a aquests dos enterraments contemporanis així com per altres elements que vàrem descobrir durant l'excavació de l'any 2018, estem en condicions d'afirmar

l'existència d'una ocupació a Castelló d'Empúries, en el cim del puig Salner, en aquesta època que se situa a cavall entre la fi del període visigot i l'inici del període carolingi. El segle VIII és molt poc conegut a nivell arqueològic ja que se'n tenen escassos testimonis. Les troballes a Castelló d'Empúries són importants i ens estan informant de l'existència d'un nucli de població ja establert a la plana, els habitants del qual s'enterren al voltant d'un possible edifici religiós, ara per ara desconegut, emplaçat en un lloc que, amb el temps, esdevindrà un centre de llarga tradició cultural.

LA CAMPANYA DE L'ANY 2020.

Malgrat les dificultats de la crisi sanitària i econòmica que estem patint per la COVID-19, el projecte arqueològic no s'ha aturat i el proper mes de setembre es portarà a terme una nova campanya d'excavacions. Som conscients de la importància que les accions culturals no defalleixin, per això l'Institut d'Estudis Empordanesos, amb el suport dels implicats en el conveni, especialment del **Museu d'Història Medieval de la Cúria-Presó, s. XIV** del Departament de Patrimoni Històric i Museus de l'Ajuntament de Castelló d'Empúries, prossegueix en l'estudi dels precedents històrics de l'actual Basílica.

Enguany està previst intervenir en un sector al costat oposat a les anteriors troballes, al sud i a l'exterior del temple, a la zona del carrer Carbonar. La bona disposició de la propietat del Palau Macelli permetrà excavar un espai ran de l'església, a tocar de la porta del carrer que porta aquest nom. Aquí s'esperen localitzar restes relacionades amb la fase romànica de l'edifici, molt probablement del cementiri que es va establir a l'espai de la sagrera entre els segles XI i XII. Amb aquesta recerca es tancaria la seqüència de les fases d'ocupació de l'espai més immediat als temples, a l'espera de poder actuar, en un futur, a l'interior de l'església. Sabem, tal com va demostrar la prospecció amb georadar feta l'any 2007, que en els seus fonaments es troben les restes de les esglésies preromànica i romànica i, qui sap, de l'edifici funerari o de culte del segle VIII.